

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De nadagen van de verzorgingsstaat. Kansen en perspectieven voor morgen
Herpen, M. van

Citation

Herpen, M. van. (1985). Boekbespreking van: De nadagen van de verzorgingsstaat. Kansen en perspectieven voor morgen. *Acta Politica*, 20: 1985(1), 99-104. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452579>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452579>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Adam Suddaby, **The nuclear war game**, Longman 1983; 239 p.

Een nuttige en informatieve gids. Er wordt een helder overzicht gegeven van de relevante feiten (effecten van een kernoorlog, typen en hoeveelheden wapens, oorzaken van de bewapeningswedloop, kenmerken van de verschillende kernwapenstrategieën, wapenbeheersingsakkoorden etc.).

Daarnaast wordt een aantal politieke strijdpunten behandeld, zoals de NAVO-modernisering, de flexible response, de no-first-use-kwestie, Reagans bewapeningsprogramma, de 'window of vulnerability' en de 'freeze'.

De auteur neemt geen standpunt in, maar levert op schematische wijze de argumenten, die pro en contra ten aanzien van een bepaalde kwestie worden gehanteerd. Veel foto's, cijfermateriaal, kaarten en andere illustraties. Daarnaast gebruikt Suddaby royaal citaten uit kranten, tijdschriftartikelen, boeken en interviews. Het geheel is verlucht met een fraaie verzameling cartoons, zodat er zelfs af en toe gelachen kan worden, als dat tenminste bij dit onderwerp geoorloofd is.

Leon Wieseltier, **Nuclear war, nuclear peace. The sensible argument about the greatest peril of our age**. New Republic Book. Holt, Rinehart and Winston, New York 1983; 104 p.

Een zeer lezenswaardig essay, waarin Wieseltier ter verdediging van (minimale) afschrikking op felle wijze polemiseert tegen de 'partij van de vrede' (Jonathan Schell, E. P. Thompson, George Kennan) en tegen de 'oorlogspartij' (Richard Pipes, Colin Gray). De laatste verwijt hij *sovjetisering* van de Amerikaanse strategie, dat wil zeggen het omhelzen van de absurde Russische militaire strategie (de noodzaak van het verwerven van de capaciteit om een nucleaire oorlog te voeren; het belang van het verwerven van kwalitatieve en kwantitatieve superioriteit; het geloof in een effectieve bescherming van de bevolking tegen een kernwapenaanval).

Ten aanzien van de Pershings en de kruisraketten merkt Wieseltier op dat deze ertoe leiden dat een Europees conflict zal escaleren tot een strategische kernoorlog. Wieseltier is, vanzelfsprekend als Amerikaan, weinig gelukkig met deze omstandigheid. Heel scherp analyseert hij de tegenstelling tussen de Amerikaanse en de Europese standpunten. Vooral de Europese weigering voor een voldoende conventionele verdediging te zorgen en hun krampachtige streven zich blijvend onder de Amerikaanse atoomparaplu te scharen (met alle risico's vandien voor de Amerikanen zelf) wekt zijn woede op: '... they prefer the nuclear peril to higher taxes. That is what is so galling about the defense policy of the Atlantic alliance. It is not only themselves that our allies place in jeopardy. Their economic objection to a conventional defense has consequences for the United States as well. Their pleas for the American nuclear guarantee mean that they would sacrifice us for the sake of their standard of living' (p. 69-70).

Geen wonder dat Wieseltier zowel links als rechts in de Verenigde Staten toenemende twijfel aan de waarde van het Atlantisch bondgenootschap signaleert.

Boekbesprekingen

Ph. A. Idenburg (red.), **De nadagen van de verzorgingsstaat — kansen en perspectieven voor morgen**, Meulenhoff Informatief, Amsterdam 1983, 270 pp.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau bestaat tien jaar. Zoiets moet op waardige wijze gevierd worden. Daarom nodigde het Planbureau een achttal auteurs uit met de opdracht hun licht te laten schijnen over de in de rapporten van het Planbureau gesignaleerde sociaal-culturele veranderingen in Nederland. Opzet van de bundel was, 'dat er naast de Sociale en Culturele Rapporten een vrijere publikatie zou moeten komen, waarin meer ruimte is voor oordeel en keuze en interpretatie'. (p. 16). Een dergelijke opzet scheidt verwachtingen. Helaas worden deze verwachtingen maar door enkele van de meewerkende auteurs waargemaakt.

Metaforen. Sinds Schuyt de moderne verzorgingsstaat vergeleek met een *weeshuis* ('er wordt voor je gezorgd, maar je krijgt geen aandacht'¹), wordt in Nederland de discussie over de verzorgingsstaat beheerst door metaforen. Trudy van Asperen vergeleek de verzorgingsstaat met een *politiehelikopter*, 'die ons door onafgebroken gegons aan zijn aanwezigheid herinnert'.² In de bundel *De nadagen van de verzorgingsstaat* is het formuleren van nieuwe metaforen tot een ware kunst verheven, waarbij de luchtvaart nog steeds een ongekennde bron van inspiratie blijkt. Schnabel bijvoorbeeld vergelijkt de verzorgingsstaat met een *neerstortende Icarus*: 'Toen de vleugels van de welvaart begonnen te smelten, verloor de verzorgingsstaat als ooit Icarus snel hoogte en bleek het rijk van de vrijheid een gapende leegte, die het gewicht van de verzorgingsstaat niet kon dragen. Een diepe val naar de harde werkelijkheid van het rijk van de noodzaak'. (p. 64). Waarbij Schnabel de hoop uitspreekt, dat de diepe val 'misschien nog in een glijvlucht kan worden omgezet'.

Zijderveld zoekt het wat dichterbij de grond. Hij vergelijkt de verzorgingsstaat met een *fabriekshal*: 'Het beeld doemt op van een grote fabriekshal waarin talloze raderdertjes en vliegwielen driftig ronddraaien, die op één of andere manier allemaal op elkaar inhaken, maar uiteindelijk geen producten afleveren'. (p. 203). Enkele pagina's verderop vergelijkt Idenburg de verzorgingsstaat met een *alma mater*. Hij is daar overigens zeer ongelukkig mee. Volgens hem moet de verzorgingsstaat zo snel mogelijk weer een strenge *pater familias* worden.

Het veelvuldig gebruik van metaforen is een kwaal die in het bijzonder de sociale

wetenschappen teistert. Terwijl in de journalistiek een pakkende beeldspraak vaak veel verduidelijkt, werkt het veelvuldig gebruik van metaforen in de sociale wetenschappen juist contraproductief. Metaforen benadrukken namelijk één bepaald aspect van de werkelijkheid op grond van een oppervlakkige gelijkheid en verwaarlozen de andere aspecten. Daardoor wordt geen recht gedaan aan de complexiteit van het onderzoeksobject. *A fortiori* is het gebruik van metaforen dan ook uit den boze bij zo'n complex begrip als 'de verzorgingsstaat'. Groot was dan ook mijn verbazing toen ik bij Idenburg in de onderhavige bundel een expliciet *pleidooi* las voor het ontwikkelen van 'generatieve metaforen'. 'Hoe verschijnselen worden beschreven, en dat gebeurt vaak in termen van onbewust gebruikte metaforen', aldus Idenburg, 'bepaalt voor een belangrijk deel de richting van het beleid'. (p. 19). Op grond van deze waarneming zou men verwachten, dat hij er juist voor zou pleiten om de metaforen uit de sociale wetenschappen te verwijderen. Het tegendeel is het geval. Idenburg pleit niet voor een *sachgerichte* analyse van het complexe fenomeen 'verzorgingsstaat' waardoor dit in al zijn aspecten en tegenstrijdigheden wordt blootgelegd, maar hij wijst op de wenselijkheid van het formuleren van *nieuwe* metaforen. Het gaat volgens hem om een 'andere verbeelding van de onderkende problematiek'. (p. 19). Idenburg kan overigens tevreden zijn: aan het formuleren van nieuwe metaforen is in deze bundel geen gebrek.

Geluk. Het algemeen ideologisch kader van de bundel wordt geleverd door Idenburg, Schnabel en Zijderveld, terwijl de andere auteurs (Albeda, de Jong, Klaassen, Vis en Weeda) meer op deelaspecten ingaan. De opvattingen van de eerste drie auteurs kunnen volgens mij het beste samengevat worden in de term *zondeval-theorie*. 'In den beginne was de verzorgingsstaat goed', zo zou men hun stelling kunnen samenvatten, 'maar in de loop van zijn ontwikkeling is hij gedegenereerd'. Schnabel ontwikkelt ter adstructie een drie-fasenmodel van de verzorgingsstaat. De eerste fase plaatst hij in de periode 1950-65 waarin een basispakket van sociale voorzieningen, met een voornamelijk financieel karakter werd geschapen. De tweede fase zou de periode 1960-75 (Schnabels fasen overlappen elkaar) omvatten, wanneer er een 'steeds expanderend stelsel van voorzieningen' wordt gecreëerd. Na 1970 zou dan de derde fase ingaan, 'waarin de maatschappij in de greep van de verzorgingsstaat komt, die steeds actiever welzijnspolitiek gaat bedrijven'. (p. 35).

Het is met name deze derde fase die voor Schnabel de zondeval van de verzorgingsstaat symboliseert. In deze fase is de verzorgingsstaat volgens hem 'de producent van het geluk van de individuele burger geworden'. Schnabel onderschrijft de opvatting van Trudy van Asperen dat de verzorgingsstaat in utilistisch vaarwater terecht is gekomen, waarbij de impliciete doelstelling niet meer het reduceren van onnodig leed, maar het maximaliseren van geluk zou zijn geworden. De verzorgingsstaat zou pretenderen te weten wat het geluk van de burgers uitmaakt om deze kennis vervolgens in beleid om te zetten. Daardoor zou de verzorgingsstaat totalitaire trekjes hebben gekregen.

Een soortgelijke opvatting wordt verderop in de bundel verkondigd door de socioloog Zijderveld. 'Na de Tweede Wereldoorlog', aldus Zijderveld, 'veranderde al snel de idee van de verzorgingsstaat als een voor allen gelijke vloer van minimum-stand-

daarden voor een menswaardig bestaan. Van een vloer voor sociale zekerheid transformeerde de verzorgingsstaat in een plafond van aspiraties voor welzijn en geluk; een plafond dat voor allen gelijk moest zijn, onafhankelijk van capaciteiten en inzet, en dat ook steeds hoger kwam te liggen, niet in het minst omdat onmogelijk kon worden vastgesteld wat welzijn en geluk precies zijn'. (pp. 200-01).

Sinds het geruchtmakende boek van Hans Achterhuis *De markt van welzijn en geluk* is de kritiek dat de verzorgingsstaat zou streven naar een utilistische geluksmaximalisatie in Nederland bon ton geworden. Daarbij blijft men meestal in gebreke om deze stelling met bewijzen te adstueren. Ook Zijdervelds argumentatie gaat aan dit euvel mank. Bovendien blijkt zijn argumentatie op zich al te rammelen. Volgens Zijderveld kan onmogelijk worden vastgesteld wat welzijn en geluk precies zijn. Dit belet hem niet te stellen, dat de verzorgingsstaat 'transformeerde' (volgens mij is 'transformeren' overigens een transitief werkwoord: je transformeert *iets*) 'in een plafond van aspiraties voor welzijn en geluk; een plafond dat voor allen gelijk moest zijn, onafhankelijk van capaciteiten en inzet . . .'. Het interessante is, dat Zijderveld hier impliciet aangeeft wat zijn opvatting van geluk is. Geluk zou volgens hem afhankelijk moeten zijn van 'capaciteiten en inzet'. Dat geluk afhankelijk zou zijn van *capaciteiten* is bare nonsens. Er zijn in de geschiedenis voorbeelden te over van hoogbegaafde, zelfs geniale mensen, die diep ongelukkig waren. Overigens wil dit niet zeggen, dat er daarom een negatieve relatie tussen capaciteiten en geluk zou bestaan. De door Zijderveld impliciet uitgesproken wens, dat geluk afhankelijk zou moeten zijn van *inzet* is al even ijdel. Misschien geldt dit voor een verstokte *workaholic*, maar zeker niet voor de pretentioze luiards die zich gelukkig voelen in een *dolce far niente*. Interessant is Zijdervelds onderliggende gedachte. Deze is *meritocratisch*: geluk moet *verdiend* worden. Een gesecculariseerde versie van het christelijk heilsdenken? (Waarin het hemelse geluk immers ook eerst verdiend moet worden). Het is duidelijk, dat capaciteiten en inzet *niet* de principale determinanten zijn van geluk. Maar misschien heeft Zijderveld dit ook niet bedoeld en heeft zijn geluksbegrip voornamelijk de connotatie van *materiële welvaart* (waarbij capaciteiten en inzet wél belangrijke determinanten zijn). Maar dan beweegt hij zich in de richting van het achttiende eeuwse geluksbegrip, dat geluk identiek stelde aan materiële welvaart.³

De vraag is dan wat er op tegen is wanneer de verzorgingsstaat niet enkel een vloer legt met een voor ieder gegarandeerde minimum, maar wanneer hij ernaar streeft het *materieel* welzijn van de burgers te optimaliseren (wat overigens niet behoef te betekenen: maximaliseren). Materieel welzijn is zeker een determinant van geluk,⁴ maar het is niet identiek aan geluk. Daarom is een overheid die streeft naar een optimalisering van de voorwaarden voor een menswaardig bestaan door een rechtvaardige verdeling van de welvaart, door een adequaat onderwijs, een goede huisvesting, een goede lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg enz. geenszins een tirannieke dwingeland die de burgers een bepaalde vorm van geluk voorschrijft. Veeleer verschaft een dergelijke overheid door zo'n beleid haar burgers de *voorwaarden* (maar ook niet meer dan dat) voor een succesvolle *pursuit of happiness*. De wijze waarop de burgers hun geluk definiëren blijkt echter wel degelijk een zaak van de individuen zelf en niet van de staat.

Canossa. Kritieken op de 'geluksmaximalisatie' door de verzorgingsstaat monden gewoonlijk uit in een pleidooi voor het 'terugtrekken' van de verzorgingsstaat. Dit is ook nu weer het geval. 'De kunst zal zijn', aldus Schnabel, 'het terugtrekken van de verzorgingsstaat in het perspectief te plaatsen van een ontwikkeling die als vooruitgang wordt gezien, als het openen van nieuwe mogelijkheden'. (p. 65). Waar zijn die mogelijkheden te vinden? 'Door toedoen van de verzorgingsstaat is in Nederland de persoonlijke vrijheid zeer toegenomen, maar de maatschappelijke en economische vrijheid afgenomen'. De 'nieuwe mogelijkheden' die Schnabel voorziet zijn 'meer maatschappelijke en economische vrijheid', waarbij hij op de koop toe neemt, dat dat ten koste gaat van de individuele vrijheid. Nu kan ik me bij 'meer economische vrijheid' nog wel wat voorstellen — zoiets als 'ruim baan voor het bedrijfsleven'. Maar bij 'meer maatschappelijke vrijheid' kan ik dat niet. Zij wordt ook nergens door Schnabel geëxpliciteerd. Deze imaginaire 'maatschappelijke vrijheid' gaat volgens hem ten koste van de individuele vrijheid — d.w.z. van bijstandstrekkers, invaliden, werklozen, ouderen en bijstandsmoeders. Ik ben dan ook erg benieuwd wat voor soort 'vooruitgang' hij daarvan verwacht. Overigens laat hij de lezer daarover niet lang in het ongewisse. De Westeuropese verzorgingsstaten moeten volgens hem 'de gang naar Canossa, dat wil zeggen de Verenigde Staten en Japan' maken, en wel 'omdat de vitaliteit en het aanpassingsvermogen van die samenlevingen nooit door de illusie van de gegeneraliseerde solidariteit is versterkt'. (p. 65). Het neo-liberale Amerika waar de toch al magere verzorgingsstructuur onder Reagan tot op het skelet is uitgekleed en het neo-feodale Japan — waar de al even magere verzorgingsstructuur is ingebed in een stelsel van patriarchaal georganiseerde arbeidsverhoudingen — worden ons dus als lichtende voorbeelden voorgehouden voor de wijze waarop we in West-Europa de solidariteit met de zwakkeren moeten vormgeven.

Privatisering. Gelukkig wordt in dezelfde bundel ook enig tegenwicht tegen deze denkbeelden geboden. Zo trekt Andries de Jong in de appendix op grond van de Sociale en Culturele Rapporten heel andere conclusies. Zo legt hij de vinger op zeer wezenlijke materiële voorzieningen die nog steeds ontbreken — zoals de mogelijkheid voor weduwnaren om een beroep te doen op de AWW of het ontbreken van een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor huisvrouwen. Verder wijst hij op het *cumulerend* effect waardoor de huidige bezuinigingen vooral de zwaksten in de samenleving treffen. De groep die wordt gekenmerkt door een slechte opleiding, onaangename werkomstandigheden, slechte huisvesting en sociale isolatie (dat laatste geldt vooral in de grote steden), krijgt ook de last van de bezuinigingen nog eens onevenredig zwaar te dragen.

Ook de opstellen van Albeda, Vis en C. Weeda zijn alleszins lezenswaardig. Weeda houdt een pleidooi voor de *vriendengroep* als een instituut dat in de toekomst de professionele verzorging zou moeten ontlasten. Mijns inziens moet men hiervan echter geen al te hoge verwachtingen hebben. Op de eerste plaats leven juist de meest gedepriveerde groepen vaak in sociale isolatie. Verder kan men van zo'n vrienden-groep geen permanente, maar hooguit een *ad hoc* opvang verwachten. En in hoeverre gebeurt dat ook nu al niet?

Albeda gaat in zijn bijdrage in op de veranderingen in het arbeidsbestel en de gevol-

gen van de *job-losing growth* door de automatisering. Dit mondt uit in een pleidooi voor een loonsubsidie aan de arbeidsintensieve bedrijven die betaald zou moeten worden door de bedrijven die door automatisering arbeid uitstoten.

Vis gaat in zijn bijdrage in op de bestuurlijke problemen van de verzorgingsstaat. Hij wijst met name op het geleidelijke afbrokkelen van de parlementaire controle. Hiervoor noemt hij verschillende oorzaken. Allereerst het fenomeen *kaderwetgeving*, waarbij niet het parlement, maar ambtelijke instanties de details van de wetgeving invullen (ik miste hier node een verwijzing naar Luhmanns onderscheid van *Zweckprogramm* en *Konditionalprogramm*⁵). Verder, aldus Vis, 'heeft de omvang van de ministeriële verantwoordelijkheid een diffuus karakter gekregen door de sterke beleidssamenhang. Van veel onderwerpen valt niet nauwkeurig vast te stellen welke minister verantwoordelijk is. (...) de verantwoordelijkheid groeit uit tot een collectieve en is dus per bewindsman niet meer traceerbaar'. (p. 142). De ministeriële verantwoordelijkheid wordt nog verder uitgehold door besluitvorming op internationaal en supranationaal niveau én door het feit, dat bepaalde beleidsonderdelen meerdere kabinetsperiodes omvatten waardoor de werkelijk verantwoordelijke bewindsman moeilijk meer te achterhalen is. De conclusie van Vis luidt dan ook, dat er door al deze factoren enerzijds een wildgroei aan beleid is ontstaan, terwijl er anderzijds een gebrek is aan parlementaire controle. Hoe moet deze situatie weer worden rechtgetrokken? Vis blijft hierover nogal vaag. Positief is echter, dat hij niet als zovele anderen de modieuze trits *deregulering*, *privatisering* en *decentralisatie* als panacee voor alle problemen presenteert. Hij wijst erop, dat er naast gebieden die voor deregulering in aanmerking komen er ook nog gebieden zijn die worden gekenmerkt door *underlegislation* — met name de milieubescherming en de bescherming van de privacy (ik zou hier zelf de ontoereikende wetgeving met betrekking tot de openbaarheid van bestuur aan willen toevoegen). Ook de veelgeprezen privatisering wordt door hem van een kritische kanttekening voorzien. Zo kunnen bijvoorbeeld particuliere bedrijven bepaalde diensten goedkoper vervullen dan overheidsbedrijven omdat de rechtspositie van hun personeel aanmerkelijk slechter is. Ook decentralisatie kan volgens Vis in bepaalde gevallen contra-productief zijn. Beleid met betrekking tot 'kwetsbare groepen', zoals minderheden en bejaarden, moet op nationaal niveau worden gevoerd. 'Hier gebeurt niets als de overheid niets doet'.

Het is jammer, dat niet alle bijdragen in de bundel het niveau halen van Vis. *De nadagen van de verzorgingsstaat* blijft daardoor een onevenwichtige compilatie. Het Sociaal en Cultureel Planbureau had beter verdiend.

M. van Herpen

Noten

1. C.J.M. Schuyt, 'Het rechtskarakter van de verzorgingsstaat', in: J.A.A. van Doorn en C.J.M. Schuyt, red., *De stagnerende verzorgingsstaat*, Meppel/Amsterdam 1978, p. 94
2. G.M. van Asperen, 'Met de beste bedoelingen... Over de ideologie van de verzorgingsstaat', *Filosofie & Praktijk*, 2, december 1981, p. 168.
3. Cf. Albert O. Hirschman, *Shifting involvements — private interest and public action*,

Princeton, New Jersey 1982, p. 122: '(. . .) in the eighteenth century, a term such as "happiness", which is today almost wholly relegated to the private sphere, still had a substantial public dimension. When Jefferson, in the Declaration of Independence, designated the "pursuit of happiness" as an inalienable right, he had in mind the *public* happiness, that is, a performance of economy and society that is satisfactory to its members'.

4. Cf. Ruut Veenhoven, 'Welvaart en geluk', *Economisch Statistische Berichten* 68, nr. 3393, 16 feb. 1983, p. 159: 'De correlatie tussen nationale welvaart en gemiddeld geluk is niet minder dan + 0,84'. (Resultaten van een wereldomvattend Gallup-onderzoek uit 1975). Volgens Veenhoven 'blijkt duidelijk dat de tevredenheid met het bestaan duidelijk het laagst is in de armste gebieden (. . .). Aan de andere kant is de tevredenheid het grootst in de rijkste gebieden (. . .)'.

5. Cf. Niklas Luhmann, *Zweckbegriff und Systemrationalität*, Frankfurt am Main 1977², hst. 3. Een kaderwetgeving valt onder Luhmanns categorie van een *Zweckprogramm*. Het doel ligt hierbij vast, maar de middelen ter bereiking van dit doel niet. De uitvoerders hebben daardoor een grote beleidsvrijheid bij de keuze van deze middelen. Bij een *Konditionalprogramm* ligt de uitvoering van tevoren al geheel *en detail* vast.

Michael Taylor, **Community, Anarchy and Liberty**, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, 184 p.

Kan sociale orde gehandhaafd worden in een maatschappij zonder staat? Is anarchie levensvatbaar? Michael Taylor (verbonden aan de Universiteit van Essex) onderzoekt deze vragen in zijn boek 'Community, Anarchy and Liberty'.

Het eerste hoofdstuk is gewijd aan de verheldering van concepten die een belangrijke rol spelen in de door Taylor ontwikkelde argumentatie. Onder een *zuivere anarchie* ('pure anarchy') verstaat hij een toestand van staatloosheid, die gekenmerkt wordt door het ontbreken van enigerlei concentratie van de middelen om fysieke dwang mee uit te oefenen, alsmede het ontbreken van enigerlei politieke specialisatie (p. 9). Anarchie impliceert volgens Taylor niet de afwezigheid van macht of gezag.

Macht ('power') definieert Taylor als volgt: 'the ability to affect the incentives facing others so that it becomes *rational* for them to pursue a certain course of action' (p. 13). Deze definitie van macht in termen van rationale keuze betekent dat macht niet slechts wordt uitgeoefend door middel van aanbiedingen ('offers'), bedreigingen ('threats') of een combinatie van deze twee ('throffers'). Een individu beïnvloedt daarnaast ook de handelingsmotieven van anderen eenvoudigweg dank zij zijn of haar relatieve onderhandelingspositie. In dat geval is er evenzeer sprake van machtsuitoefening. Taylor spreekt over *coercion* als macht wordt uitgeoefend door middel van geloofwaardige en substantiële bedreigingen (p. 14). Het beschikken over middelen waarmee *fysieke dwang* ('force') kan worden toegepast, kan de basis zijn voor het bezit van macht of ten grondslag liggen aan bedreigingen (p. 19). Als iemand wordt onderworpen aan fysieke dwang, is hij of zij letterlijk niet meer tot

bepaalde handelingen in staat. *Gezag* ('authority') omschrijft Taylor als volgt: 'the idea here is that A exercises authority over B when B conforms with A's communication (in the form of advice, instruction, command or whatever) because he believes that A can give convincing reasons in support of it' (p. 22).

Vervolgens bespreekt Taylor het concept *gemeenschap* ('community'). Een *gemeenschap* onderscheidt zich volgens hem door drie karakteristieken. In de eerste plaats hebben de leden van een *gemeenschap* gemeenschappelijke opvattingen en waarden. De tweede karakteristiek van een *gemeenschap* wordt gevormd door directe en veelzijdige relaties tussen de leden. Tenslotte vermeldt Taylor *reciprociteit* als een belangrijke karakteristiek: 'I shall use this term to cover a range of arrangements and relations and exchanges, including mutual aid, some forms of cooperation and some forms of sharing' (p. 28).

Na deze nuttige conceptuele exercities stelt Taylor in het tweede hoofdstuk dat de *sociale orde* gehandhaafd kan worden in maatschappijen zonder staat. De *neoklassieke theorie van de staat* acht de handhaving van de sociale orde onmogelijk zonder een staat. Deze theorie gaat ervan uit dat elk individu egoïstisch is en niet vrijwillig een bijdrage zal leveren aan de productie van *collectieve goederen*. De handhaving van de orde kan worden beschouwd als een collectief goed. Volgens de neoklassieke theorie van de staat zal het individu opteren voor parasitair gedrag: 'He chooses not to contribute to the provision of a public good because the cost *to him* of making a contribution exceeds the benefit *to him* of the additional amount of the public good which could be provided out of his contribution' (p. 55). De *free rider* kan niet van mede-consumptie van het collectief goed worden weerhouden, maar levert zelf géén bijdrage. Op grond van deze redenering wordt nu de staat gerechtvaardigd. Als mensen immers niet vrijwillig samenwerken om zichzelf van collectieve goederen te voorzien, dan is een staat nodig om af te dwingen dat iedereen een bijdrage levert. Zo niet, dan zal het collectieve goed niet in optimale hoeveelheden worden geproduceerd. De 'Leviathan' van Hobbes was in essentie de eerste uitdrukking van dit type rechtvaardiging van de staat (vgl. Mancur Olson, *The logic of collective action*, 1965).

Deze populaire rechtvaardiging van de staat wordt door Taylor niet geaccepteerd. Allereerst merkt hij op dat de neoklassieke theorie ten onrechte een tekort aan altruïsme als een onveranderlijk gegeven beschouwt. Dit tekort is in de ogen van Taylor juist het *resultaat* van staatsinterventie en kenmerkt mensen die lange tijd onder een staat hebben geleefd. Hij heeft geen bezwaar tegen de assumptie van egoïsme in *verklarende* theorieën, maar wél acht hij deze assumptie ongeoorloofd in *normatieve* theorieën (die rechtvaardigen of vóórschrijven). Ten tweede stelt Taylor dat de staat systematisch gemeenschappen heeft ondermijnd of vernietigd. De staat heeft haar functionele alternatief onwerkbaar gemaakt. Tenslotte meent Taylor dat, zelfs als men de premissen van de neoklassieke theorie zou overnemen (dat mensen niet vrijwillig collectieve goederen zullen produceren), daarmee nog niet is gezegd dat de staat de *enige* wijze is, waarop de voorziening van dergelijke goederen gewaarborgd kan worden. Er zijn immers ook nog twee andere methoden te onderscheiden: de markt en de *gemeenschap*. Deze kritiek op de neoklassieke rechtvaardiging van de staat heeft Taylor reeds uitvoerig geformuleerd in zijn boek